

ZBIGNIEW NARECKI

MODLITWA W DZIELE EWANGELIZACJI PARAFIALNEJ

I. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Ogólna odnowa Kościoła będąca zasadniczym celem Vaticanum II /KK 15; KDK 43; DE 6.../ implikuje odnowę konkretnych przejawów życia chrześcijańskiego. Jednym z bezprecedensowych, istotnych dla duchowego życia Kościoła przejawów, jest modlitwa. Ostatni Sobór dostrzegł w niej jeden ze sposobów realizacji powszechnego kapłaństwa wiernych /KK 10/, a także głębszego przenikania tajemnic Chrystusa /DK 14/. Wskazał na modlitwę jako na skuteczny środek apostołstwa /DA 16/ oraz na jej miejsce i rolę w kształtowaniu chrześcijańskiego stylu życia /DE 23/.

Pozycja i rola, którą wyznaczono modlitwie, każe na początku zastanowić się nad jej fundamentalną zawartością religijno-teologiczną, czyli nad aspektem, z którego wypływa późniejsza moc modlitwy w życiu i działaniu Kościoła w świecie. Trudno w skrócie wymienić treści teologiczne i odniesienia eklezjalne, które modlitwa posiada w swej wielopostaciowości występowania. Należałoby wskazać na najważniejsze, które same przez się sygnalizują o jej wielkiej, niezastąpionej randze i pełnionej funkcji w życiu Kościoła. Sięgając do najgłębszych podstaw teologicznych modlitwy wskazuje się we wszystkich definicjach, iż jest ona obcowaniem, rozmową z Bogiem, wyrazem zbawczej woli Boga, kiedy dialog ten staje się uczestnictwem w życiu samej Trójcy Przenajświętszej. Naczelny cel modlitwy, którego uczy sam Chrystus, to uświęcenie i zbawienie, czyli poznanie Boga w rozmowie z Nim, łączenie się z Nim i naśladowanie Go. Te oczywiste prawdy były wielokrotnie podkreślane w oficjalnej nauce Kościoła. Zrozumiałe wyłożył je Sobór Watykański II /np. KDK 19 nn./, a rozwinęła nauka posoborowa¹.

Nauka Ojców Kościoła wywodzi się z kart Nowego Testamentu /np.: J 6,17/², który wielokrotnie przedstawia Chrystusa modlącego się, uczącego i nawołującego do modlitwy. Chrystus sam wskazuje na jej pełnię i wzór, na jej przymioty i wartość wówczas, gdy modli się na Górze, przed wyborem Dwunastu, w Ogrójcu, rozmawiając ze swym Ojcem Niebieskim, prosząc Go o wstawiennictwo i błogosławieństwo dla swych poczyńań. Ten fakt powoduje, że modlitwa nabiera szczególnego charakteru chrystologicznego, stając się relacją między Bogiem i człowiekiem. Jest to prawdziwe spotkanie-dialog z Bogiem w Jezusie Chrystusie, rozmowa przeprowadzana w duchu autentyzmu, głęboka i szczerą, całożyciowy dialog sięgający jestestwa tego kto się modli, spotkanie przekazujące całą gamę uczuć, myśli, dyspozycji serca i czynów³.

W zbawczym planie Trójjedynego Boga aspekt chrystologiczny modlitwy kontynuowany jest w tym.- pneumatologiczno-eklezjalnym. Jest on zwornikiem rzeczywistej rangi i funkcji modlitwy, którą winna ona przejawiać w życiu religijnym jednostek i wspólnot oraz w działaniu całego Kościoła. Modlitwa jest Chrystusowym darem Ducha Świętego, jest aktem całego Kościoła za pośrednictwem którego dociera Doń Łaska. Należy tutaj wymienić trójwymiarowość modlitwy, rodzącą różnorodność jej form. Tą trójwymiarowością jest jej rola w indywidualnym życiu wiernych, funkcja pełniona we wspólnotowym życiu Kościoła, jej rola w życiu liturgiczno-sakramentalnym wiernych niosąca uświęcające i eklezjalne treści oraz zadania apostołskie, które konkretyzują zbawcze plany Boga. Ta konkretyzacja dokonuje się przez dialog i współpracę człowieka z Chrystusem za pośrednictwem stale obecnej w Kościele Łaski Ducha Świętego⁴.

II. MODLITWA A EWANGELIZACJA

W związku z kryzysem modlitwy, który obecnie jest zjawiskiem niepokojącym, należałoby wskazać na te zagadnienia, które czynią modlitwę trwałym i niezbędnym elementem życia i działania Kościoła. We współczesnym Kościele nadaje się modlitwie rangę pastoralną i przypisuje się funkcje ewangelizacyjne pozwalające wyodrębnić te wszystkie jej rodzaje i cechy, które można odpowiednio przyporządkować pewnym kategoriom wiernych, a które mogą być przez te kategorie przyswojone i - stać się podstawą do apostołstwa. Najważ-

niejszym zatem pozostaje poszukiwanie sposobów owego porządkowania. Jest to podstawowy warunek tego, by modlitwa stała się faktycznym środkiem życia religijnego parafii, narzędziem ewangelizacji poszczególnych części Ludu Bożego.

1. U podstaw ewangelizacyjnej istoty-wartości modlitwy

Wzgląd praktyczny każe odróżnić modlitwę, w której czas poświęca się wyłącznie Bogu, od tej występującej we wszystkich ludzkich czynnościach, będącej współczynnikiem tego kontaktu. Przy istniejącym klasycznym podziale modlitwy na ustną, myślną i mistyczną nie jest ten podział taki ostry jak wtedy, gdy będzie się mówiło o modlitwie improwizowanej, zbiorowej, śpiewanej, dziękczynnej czy wstawienniczej. Aby jednak pozbyć się jakiegokolwiek niejasności, należałoby się przyjrzeć tej koncepcji modlitwy, która określa ją jako spotkanie i czas poświęcony Bogu. Takie ujęcie pozwala już bardziej dotrzeć do strefy tzw. modlitwy życia, która obejmując wszystkie pokłady i rodzaje modlitwy w sensie ścisłym staje się zarazem modlitwą w sensie szerszym, ogólniejszym.

Przyjrzyjmy się zatem pomijanej, lecz istotnej w ewangelizacji parafii **m o d l i t w i e ż y c i a**, ponieważ podejmuje ona nie tylko znaną funkcję uświęcającą, ale - ewangelizacyjną, która przeobraża ludzką duchowość, zachowania i działania w przekroju jednostek i grup. Treść tej modlitwy wypełniają wszystkie pozostałe typy modlitw, niemniej jednak najważniejszą sprawą jest to, że dialog człowieka z Bogiem uzyskuje w niej swe przedłużenie w płaszczyźnie horyzontalnej uzewnętrznianej w ludzkich postawach, zachowaniach, tj. w sposobie życia i działania. Dlatego w nowych opracowaniach na temat modlitwy omawia się nie tyle jej typy, ile raczej zwraca się uwagę na te wszystkie wartości czy "zawartość" wewnętrzną, które ukazują mało dotąd eksponowaną, ale bardzo istotną, funkcję ewangelizacyjną. Wykraczając zatem poza najbardziej znany, indywidualny, wymiar można na początku stwierdzić, że modlitwa, która jest uczestnictwem w zbawczym planie Boga, posiada zarazem przeznaczenie eklesjalne, ewangelizacyjne, pozwala porozumieć się ze Stwórcą oraz między sobą. Takiego ujęcia modlitwy wymaga kategorycznie pierwsze przykazanie ewangeliczne - przykazanie miłowania Boga i bliźnich. O tej funkcji modlitwy przekonuje przykład Chrystusa, chrystologiczny charakter modlitwy wyraża-

jący się w posłannictwie zbawczym ciągle realizowanym w Kościele. Pneumatologiczno-eklezjalny wymiar modlitwy wydatnia w sposób bezwzględny treści, a mianowicie modlitwa nie tylko uświęca jednostkę, ale także jest podstawą do podejmowania zadań ewangelizacyjnych dla wszystkich ochrzczonych i działających w Kościele. Gwoli przypomnienia należy zaznaczyć, iż treścią duchową dla tej modlitwy staje się Ewangelia Chrystusa, Jego nauka, przykład modlitewny.

W dalszej refleksji na temat "modlitwy życia" trzeba stwierdzić, że jej dialog modlitewny jest oddechem życia chrześcijańskiego ponieważ sięga pokładów wnętrza ludzkiego, w których rozpala się dar Boży, sam Bóg odkrywa swe zamysły. Z tych fundamentów spotkania modlitewnego dojrzewa dalsza modlitwa człowieka, rozpoznającego w swym sercu zamysł Boży. Człowiek wzmocniony w Duchu Świętym poprzez przyjęcie Jego Darów może scalać życie modlitwy z życiem codziennym. Punktem kulminacyjnym owego zjednoczenia modlitwy z egzystencją, prowadzącym do Boga Żywego, jest Eucharystia.

2. Problem apostołatu modlitwy

Stajemy przed nowym eklezjalno-ewangelizacyjnym statusem modlitwy, który wzbudza Duch Boży przychodzący za pośrednictwem różnorodnych posług Kościoła. Jest to status wskazujący na to, co trzeba czynić: by wspomagać wszystkie kierunki życia religijnego parafii i dary Ducha Świętego, za pośrednictwem których wzbudza się modlitwę życia i włącza ją w eklezjotwórcze funkcje duszpasterstwa; by nie przeciwstawić modlitwy liturgii; by scalać poprzez nią poszczególne funkcje duszpasterstwa i apostołskie role wiernych; by łączyć w jedno inicjatywy indywidualne ze wspólnotowymi. Status ten uświadamia, że zadaniem modlitwy jest przyczynianie się do wzrostu Mistycznego Ciała Chrystusa, czynienie chrześcijan odpowiedzialnymi za zbawienie bliźnich. Metodą najbardziej odpowiednią w rozwijaniu eklezjalnych i ewangelizacyjnych wartości modlitwy jest a p o s t o ł a t m o d l i t w y.

Mówiąc o apostołacie modlitwy należy rozróżnić w nim dwa główne aspekty. Zasadniczym, bo zakładającym faktyczny apostołat na zewnątrz oraz najczęściej w takim znaczeniu rozumianym, jest jego charakter wewnątrzkościelny. Znaczy to, że apostołat modlitwy ma być najpierw rozwijany w duchowym

życiu wiernych. W tym celu należy tak przeorientować posługi duszpasterskie, aby one przepojone były głębokim duchem modlitwy, a następnie aby kształtowały stałą gotowość do pełnienia dzieł apostołskich. Dla duszpasterstwa oraz apostołstwa modlitwy ważne jest aby swymi oddziaływaniami pobudzały do życia duchowego i nasycaly ową "dyspozycyjnością" wiernych i grupy ludzkie. Spełnią to zadanie, gdy przepoją swe oddziaływania modlitwą życia.

III. APOSTOLAT MODLITWY W DZIELE EWANGELIZOWANIA PARAFII

Ewangelizacja w parafiach poprzez modlitwę i jej apostołat każe zwrócić uwagę na kilka spraw istotnych. Można je zgrupować wokół dwóch zagadnień: zadań odnoszących się do samego duszpasterstwa, i ogólnoparafialnego dzieła apostołstwa modlitwy dotyczącego świeckich. Problematykę koncentrującą się wokół tych dwóch problemów postaramy się obecnie scharakteryzować.

1. Udział duszpasterstwa parafialnego w apostołacie modlitwy

Całe posługiwanie duszpasterskie musi przenikać duch ofiarniczy, w którym główną rolę odgrywa modlitwa błagalna i dziękczynna. Nie wnikając w różnorodność form, poprzez które można eksponować ofiarniczość, praktyka ta ma polegać na przepojeniu całej posługi duszpasterskiej modlitwą egzystencjalną, modlitwą życia po to, by wierni mogli doświadczać, iż wszystkie ludzkie problemy dnia codziennego w postaci uczynków, radości, kłopotów można ofiarować Bogu i łączyć z Chrystusem. Ta fundamentalna zasada, przenikająca posługi, mogłaby zadość czynić istotnemu zadaniu kształtowania postawy wiernych w kierunku modlitwy życia. Przez ofiarniczą łączność z Chrystusem uczynki ludzkie nabierają cech prośby, zadośćuczynienia, i nie można ich - co spotyka się często w opiniach wiernych - zastąpić samym tylko czynem, chociaż byłby on najbardziej szlachetny. Kontakt z Bogiem przez taką modlitwę umożliwi przemianę życia wiernych, zyska rangę uwielbienia i dziękczynienia. Ofiarniczą formę modlitwy można kultywować m.in. w liturgii, kiedy odprawia się wiele nabożeństw sakramentalnych i pozaskramentalnych, kiedy sprawuje się sakramenty. Ofiarniczy charakter modlitwy może kształ-

tować wszelką posługę Słowa, katecheza, kaznodziejstwo... W owym formowaniu nie jest istotne czy to jest modlitwa myślna, czy liturgiczna, osobista czy wspólnotowa, improwizowana czy kanoniczna. Ważne tu będzie nie szukanie jakichś różnic między nimi, lecz przekonanie, że w oddziaływaniu tym należy posługiwać się zasadą kształtowania jednej i niepodzielnej postawy życia oraz działania chrześcijańskiego na co dzień. W różnych przejawach życia i działania musi stale towarzyszyć wiernym modlitwa, która w swej treści i formie inspirowała do wiary i apostołatu niepodzielnie z nią związanego.

Następną zasadą sugerującą duszpasterstwu sposób kształtowania ducha modlitwy ku konsekwencjom apostołskim jest życie eucharystyczne. Znika w nim dylemat modlitwy wspólnotowej, indywidualnej, myślniej czy śpiewanej. Eucharystia ukazuje modlitwę jako ofiarowanie indywidualne i zarazem wspólnotowe w liturgicznym zjednoczeniu wiernych. Fakt ten może prowadzić do dalekosiężnych skutków eklezjalnych, ewangelizacyjnych. W ekonomii zbawienia najważniejsza jest ofiara Chrystusa na krzyżu. Przez nią Jezus złożył Ojcu hołd uwielbienia i dziękczynienia oraz przebłagania za grzechy ludzkości, otwierając źródło łask potrzebnych do uświęcenia i zbawienia wszystkich ludzi. W tej najbardziej "skondensowanej" symbiozie wydarzeń historiozbowczych przegląda się, jak w soczewce, natura samej modlitwy, tzn. to czym ona jest, do czego prowadzi, co daje wiernym i całemu Kościołowi⁵. Wymownym staje się tutaj tekst soborowy mówiący, że duszpasterze mają uczyć wiernych takiego uczestnictwa w świętej liturgii, aby ci co doszli do szczerzej modlitwy, praktykowali przez całe życie coraz doskonalszego ducha modlitwy według łaski i potrzeb każdego. Ma to pociągać wiernych do lepszego wykonywania obowiązków własnego stanu /zob. DK 5; KL 16/⁶. To liturgia eucharystyczna pobudza wiernych do bycia w doskonalszej jedności, zapala do coraz gorętszej miłości Chrystusa. Z niej, jak ze źródła, spływa łaska na Kościół i z większą skutecznością dokonywa się uświęcenie człowieka oraz uwielbienie Boga, które jest celem wszystkich innych dzieł Kościoła /zob. DK 5; KL 10-11/⁷. W tej perspektywie widać wyraźnie nie tylko niepodważalną rangę eklezjalną i ewangelizacyjną modlitwy w życiu eucharystycznym, ale także tę prawdę, że przez Eucharystię można dojrzeć faktyczną moc modlitwy w paraliturgii, w katechezie, w kaznodziejstwie oraz w życiu wspólnotowym i apostoł-

stwie Kościołów lokalnych.

Praktyką duszpasterską kształtującą wiernych do aposto-
latu modlitwy pozostają nabożeństwa pozasakramentalne. Pośród
nich ważną funkcję formacyjną i ewangelizacyjną zarazem speł-
niają nabożeństwa do Matki Bożej oraz - do Jezusa Chrystusa.
Aby te nabożeństwa mogły tę misję realizować należy najpierw
dokonać ich odnowy i adaptacji. Sprawa dotyczy szczególnie
nabożeństw do Niepokalanego Serca Maryi, Najświętszego Serca
Jezusa oraz Różańca. Oddziaływania wskazanych nabożeństw mo-
gą wspomagać znacznie zsynchronizowane elementy biblijne za-
wane w parafialnej posłudze katechetycznej, homiletycznej
oraz sakramentalnej. O funkcji, jaką może odegrać w życiu mo-
dlitewnym wiernych katecheza inicjująca do udziału w tych na-
bożeństwach, nie trzeba przekonywać, gdyż uzasadnia je sama
praktyka⁸. W poruszonym temacie najważniejsze jest żeby przy
odnowie charakteru modlitewnego tych nabożeństw - i uzupełnia-
jących je innych posług - stale pamiętać o treściach Objawie-
nia. Zawiera je Biblia oraz Tradycja ukryta pod postacią świę-
tych świadków, wyznawców i wspólnot Kościoła. Biorąc pod uwa-
gę cechy współczesnej cywilizacji, mentalność dzisiejszego
człowieka oraz zagrożenia i warunki konieczne do wewnętrznego
odrodzenia życia chrześcijańskiego wiernych - są to elementy
ewangelizacyjne bezwzględnie obowiązujące.

Nie należy zapominać o roli, jaką w krzewieniu aposto-
latu modlitwy może odegrać rozwijające się wciąż duszpaster-
stwo nadzwyczajne, różnorodne formy rekolekcyjne i misyjne,
zwłaszcza te zamknięte i półzamknięte w postaci dni skupie-
nia, grupowych dni modlitw wykorzystujących zdobycze aposto-
latu biblijnego, wspólnot charyzmatycznych, itp. Jest to sfe-
ra działań mało znana, a jednocześnie otwierająca wielkie
perspektywy dla ewangelizacji.

2. Ogólnoparafialne dzieło apostołatu modlitwy

Organiczność związku cechująca modlitwę i posługę
duszpasterstwa zwyczajnego i nadzwyczajnego każe przyjrzeć
się dokładniej tym wszystkim strukturom i wspólnotom para-
fialnym, których wkład w apostołat modlitwy może okazać się
bezcenny. Zależności istniejące między modlitwą i duszpaster-
stwem, duszpasterstwem i apostołatem - są bardziej wszechstron-
ne i ścisłe niż mogłoby się to wydawać z pozoru. Tę całą dzie-
dzinę, w której uczestniczą wszystkie ewangelizacyjne struk-

tury parafialne, tj. duszpasterstwo-apostolskie, nazwać można ogólnoparafialnym dziełem apostoła w modlitwy.

a/ Rodzina

Spośród najważniejszych struktur kościelnych, które mogą w ogólnoparafialnym apostołacie modlitwy spełnić istotną rolę - najważniejszą jest rodzina. Powszechnie znane, wszechstronne walory wychowawczo-ewangelizacyjne rodziny są oczywiste także w zakresie modlitwy. Problemem istotnym, który się jawi w tym miejscu to znalezienie sposobów zdynamizowania rodziny do roli aktywnego apostoła modlitwy. Niezmiernie ważnym zadaniem wstępnym będzie uświadomienie rodzinie jej wartości, którą może ona faktycznie odgrywać oraz jej funkcji w wychowaniu religijnym i życiu parafii. Należy zwrócić uwagę z jednej strony na współpracę rodziny z duszpasterstwem, która uświadomiłaby jej ową pozycję i rolę oraz - z drugiej strony na współdziałanie jej z tymi strukturami parafialnymi, dzięki którym mogłaby zostać najpełniej przygotowana na apostoła modlitwy. Jeśli w ten sposób podejmie się dzieło ogólnoparafialnego apostołatu modlitwy to będzie to bodajże najtrafniejszy sposób modlitewnego formowania wiernych, ukazania możliwości, które może na wielu płaszczyznach ewangelizacyjnych wnosić modlitwa. Należy zaznaczyć, iż rola, którą mają w parafii odegrać wobec rodziny duszpasterstwo oraz pozarodzinne struktury apostołskie - jest przygotowująca, dopełniająca oraz utrwalająca. Rola zaś rodziny - niezbywalna, podstawowa.

Jest wiele sposobów współdziałania z rodziną w zakresie apostołatu modlitwy. Najstosowniejszą okazją rokującą współpracę i mogącą zarazem przynieść liczne korzyści dla samego dzieła jest katechizacja dzieci i młodzieży, katechizacja dorosłych oraz sam kontakt rodziców dzieci katechizowanych z duszpasterstwem parafialnym. Praktyka wskazuje tutaj na wiele cennych form, które ów kontakt może przybierać. Dziedzina katechizacyjna to często niewykorzystana szansa ewangelizacji poprzez modlitwę. Korzyści z takiej katechizacji mogą zostać jeszcze pomnożone, gdy ubogaci się lub połączą z liturgią, z posługą sakramentalną, z innymi funkcjami duszpasterskimi lub z apostołstwem. Modlitwa posiada tę wielką zaletę, iż dzięki swej wielopostaciowości może wystę-

pować w różnym stopniu we wszelkich przejawach życia religijnego parafii. W tej wielopostaciowości występowania zyskuje ona najwłaściwszy sens i możliwie pełną oprawę formacyjno-ewangelizacyjną. Bardzo dobrze się dzieje jeśli występuje ona we wszelkich postaciach ewangelizacji parafialnej. Dlatego pożytecznym byłoby podtrzymywanie znanych form współpracy z rodziną. Stąd wynika potrzeba katechezy rodzinnej, organizowanie liturgii z całymi rodzinami, nabożeństw i posług sakramentalnych wobec lub w obecności całych rodzin, akcji biblijnych, apostołskich, opartych lub wzorowanych na rodzinach. Inicjatywy te mogą wnosić do ogólnoparafialnego dzieła wielki wkład, mogą także stawać się punktem wyjścia dla dalszych śmiałych poczynań apostołatu modlitwy, mogą być początkiem faktycznego zaangażowania religijnego rodzin i apostołstwa świeckich. Ważnym jest by przez łączność modlitewną, która jest "mięszmem duchowym" ogólnoparafialnej atmosfery, zacząć rozwijać wszelkie inicjatywy duszpasterskie i apostołskie. Na podstawach tej współpracy można stawiać fundamenty pod wszelkie inne działania ewangelizacyjne w parafii⁹.

Pozycja rodziny wyrasta także z tego, iż skutecznie kształtuje ona wielce pożądaną dla Kościoła modlitwę wspólnotową, modlitwę życia. Problem dotyczy rozumienia prawdziwej modlitwy w duchu chrześcijańskiej odpowiedzialności, realizacji swego powołania w wymiarach eklezjalnych. Wchodzi też tutaj w grę wielkie zapotrzebowanie na apostołat modlitwy w świecie współczesnym. Ten typ modlitwy, który może stać się głównie zasługą rodzin chrześcijańskich, może być początkiem nowego stylu życia i działania wspólnot parafialnych, w których rodzina i pochodne jej struktury tworzyłyby faktyczną odnowę swego życia i życia Kościoła. Na tym duchowym podłożu, jakim jest modlitwa wspólnotowa i życia - a wraz z nimi szereg innych modlitw w postaci adoracji, dziękczynienia, błagalnej, liturgicznej, indywidualnej, ustnej, myślniej, śpiewanej, kontemplacji, mistycyzmu, charyzmatów, nadziei - wyraża się troska Kościoła o poszukiwanie istoty swego stylu życia i działania. Rodzina jest strukturą wzorcową, łączącą dwie naczelne kategorie grup w Kościele, tj. formalne i nieformalne. Z tego tytułu problem ten domaga się nowego spojrzenia od strony pastoralnej oraz spojrzenia na nią od strony wartości ewangelizacyjnych, jakie może wnosić rodzina -

przy ewentualnym jej włączeniu i współpracy z nią. Poprzez rodzinę można zainicjować różnorodną pracę duszpasterską, a następnie - apostołską w zakresie modlitwy. Od rodziny można rozpocząć dzieło apostołatu modlitwy, w którym występowałyby posługi duszpasterskie, formalne struktury religijne parafii oraz istniejące ruchy nieformalne¹⁰.

a/ Małe grupy

Duże szanse dla apostołatu modlitwy w parafii stwarzają, obok rodziny, małe grupy. Poprzez takie grupy coraz częściej torują sobie drogę nowe formy modlitwy w postaci dzielenia się doświadczeniem Boga, Ewangelią, otwartością i życzliwością w komunikowaniu radości i trosk, przekazywanie sobie doświadczeń duchowych pośród monotonnej codzienności. W tych to grupach, wzorujących się na rodzinie, obecność i świadectwo o Bogu jednych może się stawać dla innych doświadczeniem obecności samego Boga. A to dzięki panującej w nich wzajemnej akceptacji, miłości, braterstwu i duchowi poszukiwania Boga w prawdzie i szczerości.

Szczęśliwie się składa, że powstaje ostatnio wiele takich grup, których ośrodkiem jest modlitwa, Biblia i Eucharystia. Są to grupy charyzmatyczne, wspólnoty neokatechumenalne, oazowe, biblijne, rodzinne, maryjne, apostołskie, które zbierają się na modlitwie, na wspólnym czytaniu, medytacji i kontemplacji Pisma św. Cechą wspólną tych wszystkich grup jest akcentowanie w nich nie tylko osobistego, ale także wspólnotowego charakteru modlitwy, wypełnianie jej treścią egzystencjalną, uczenie bycia i czuwania modlitewnego wspólnie z innymi, eklesjalne jej przeżywanie oraz działanie inspirowane nią. Modlitwa grup to spontaniczność kontaktu z Bogiem zakorzeniona w konkretnej rzeczywistości, bazująca na Słowie, przeżywana w autentycznej wspólnocie ludzi solidarnych w wierze i miłości, pragnących czynić dobro. Ewangelizacyjne walory takiej modlitwy są liczne i takich dziś świat poszukuje w Kościele.

W świetle powyższego wynika, że dużą szansą dla parafii jest rozwijanie wspólnot chcących pielęgnować i rozwijać ten styl życia, włączanie ich w apostołat modlitwy. Jednocześnie nie należy zapominać, że dla grup nieformalnych nadal aktualnymi i obowiązującymi pozostają wypracowane przez Tradycję Kościoła formy takiej modlitwy jak: Droga Krzyżowa,

Liturgia Godzin, Adoracja Eucharystii, czuwania, procesje, akty strzeliste, pielgrzymki, Różaniec..., w których rola kapłana jako alter spiritus jest stała i niepodważalna. Jest to zasada, która powinna te grupy stale obowiązywać. Jest to warunek pozostawiania tych grup w strukturze Kościoła instytucjonalnego, w łączności z hierarchią¹¹.

3. Podstawowe warunki realizacji ogólnoparafialnego apostołatu modlitwy

Realizacja wyżej wskazanych idei każe spojrzeć bardziej całościowo i dalekosiężnie na modlitwę wspólnotową i egzystencjalną zarazem, stojącą u podstaw życia i funkcjonowania Kościoła, zwłaszcza ogólnoparafialnego dzieła apostołatu modlitwy. Problem dotyczy warunków realizacji tegoż dzieła.

Pierwszym warunkiem jest łączenie parafialnego dzieła apostołatu modlitwy ze wszystkimi pozostałymi posługami duszpastersko-ewangelizacyjnymi. Ma to być wręcz organiczny związek modlitwy z liturgią sakramentalną, zwłaszcza z Eucharystią oraz z liturgią pozasakramentalną. Rozmaitość związków tradycyjnych form modlitewnych z tymi współczesnymi, w które one wchodzi, w różnych przejawach życia religijno-kościelnego sugeruje, iż za ich przyczyną realna jest odnowa religijna wiernych, adaptacja do warunków współczesnych wielu form i struktur, których dotyczą. Owa niepozorna, bo ukryta, funkcja, którą może spełnić modlitwa, jest nieoceniona, ale i niedoceniana. Rozległość wielu form posługi duszpasterskiej, współpracy organizacyjno-ewangelizacyjnej z wieloma strukturami parafialnymi i z grupami religijnymi - stwarza wielką szansę, którą daje modlitwa leżąca u postaw życia i działania Kościoła. Zadaniem Kościoła jest inicjować, rozwijać tę współpracę różnych ogniw parafialnych za pomocą modlitwy po to, by wskrzeszać najżywotniejsze siły oraz możliwości parafii. Doświadczenie i inspiracja do działań odnajdywane w modlitwie do Ducha Świętego wskaże na wiele dróg do realizacji odnowy życia Kościołów lokalnych.

Drugim warunkiem, którego domaga się ogólnoparafialne dzieło apostołatu modlitwy, to podjęcie ustawicznego przygotowania do niego wszystkich wiernych. Szczególnie ważnym momentem przygotowującym pozostaje wciąż Ofiara eucharystyczna mszy św. połączona z codziennym ofiarowaniem. Ofiarowywa-

nie siebie podczas uczestniczenia w Ofierze eucharystycznej jest wiarygodnym sposobem ewangelizacji, którą spełnia modlitwa. Powołując się na tekst soborowy można lepiej zrozumieć rolę Eucharystii spełnianą poprzez modlitwę: "Wszystkie bowiem ich uczynki, modlitwy i apostołskie przedsięwzięcia, życie małżeńskie i rodzinne, codzienna praca, wypoczynek ducha i ciała, jeśli cierpliwie są znoszone, stają się duchowymi ofiarami, miłymi Bogu przez Jezusa Chrystusa /por. 1 P 2, 5/; ofiary te składane są zbożnie Ojcu w obrzędzie eucharystycznym wraz z ofiarą Ciała Pańskiego. W ten sposób ludzie świeccy, jako zbożnie działający wszędzie czciciele Boga, sam świat Jemu poświęcają" /KK 34/. W powyższym sformułowaniu mieści się przebogaty ładunek treści teologicznych i religijnych Eucharystii oraz widać wyraźne implikacje tego faktu w płaszczyźnie pastoralnej. Zawarte w niej wątki egzystencjalne i eklezjalne można dalej rozwijać wymiarze liturgiczno-sakramentalnym przez odpowiednio zastosowane formy, metody i środki ewangelizacyjne. Można byłoby w tym miejscu zastanowić się nad faktycznie wszechstronną szansą, którą stosownie do inwencji, możliwości wszystkich zainteresowanych, można w parafiach wprowadzać i rozwijać dla sprawy apostołatu modlitwy¹².

Możliwości jakie niesie liturgia sakramentalna w zakresie rozwijania apostołatu modlitwy można przenieść na całą liturgię Kościoła. Zważywszy, iż problem szerzenia tej idei może dotyczyć różnych typów, form liturgii, należy stwierdzić, że jej możliwości ewangelizacyjne, które tutaj stwarza, otwierają nową dziedzinę dla poszukiwań i działań. Wspomniana ustawa o Apostolstwie Modlitwy wskazuje na szczególne szanse, które - obok Ofiary mszy św. - dostarczają modlitwie nabożeństwa: kult Najświętszego Serca Jezusa, liturgia godzin, nieszpory, nabożeństwa do Matki Najświętszej, zwłaszcza różaniec oraz inne formy pobożności¹³.

Trzecim warunkiem jest, by różne formy kultyczno-sakramentalne, które przewidują dokumenty soborowe, wystąpiły jako podstawowy element przygotowania duchowego do apostołatu modlitwy w duszpasterskiej posłudze Słowa. Wyrazem takiego działania będzie odpowiednio zorganizowana, tj. oparta na modlitwie, katecheza, kaznodziejstwo i inne formy posługi Słowa, które praktyka Kościoła stosuje w działaniach zwyczajnych i nadzwyczajnych. Dobrym startem do szerzenia tej idei

w katechezie byłoby wprowadzanie w jej programy odpowiednich metod wychowania modlitewnego, co w niektórych opracowaniach i podręcznikach posoborowych już uczyniono¹⁴. Najważniejsze jednak to przepojenie katechezy modlitwą, zwłaszcza katechezy systematycznej z młodzieżą i dziećmi, następnie - z dorosłymi, coraz częstsze łączenie katechezy z liturgią roku liturgicznego. W takim ujęciu katecheza może przydawać sobie i modlitwie znamion egzystencjalno-wspólnotowych, a o takie przecież zabiega się w apostolacie modlitwy oraz w ewangelizacji parafii.

Czwartym warunkiem jest, aby powyższe działania formacyjne do apostolatu modlitwy oprzeć na podstawowych strukturach kościelnych, zwłaszcza na rodzinie i wspólnotach oraz na duszpasterstwie wspierającym te zabiegi ewangelizacyjne. Bez "zakorzenienia" apostolatu modlitwy w tych strukturach trudno wyobrazić sobie właściwie utrwalaną, dalekosiężną działalność ewangelizacyjną w parafii¹⁵.

Przyglądając się dziełu apostolatu modlitwy, które może przynosić parafii rodzina i współpraca duszpasterska z nią, jawią się dwie kwestie: pierwszą stanowi ranga i rola wewnętrz- i zewnątrzapostolska, którą może rodzina pełnić wówczas, gdy stanie się w pełni wydolna ewangelizacyjnie, drugą zaś - zadanie usprawniania rodziny, poprzez stwarzanie jej odpowiednich warunków i pomocy, aby wszechstronnie znane jej walory wychowawczo-ewangelizacyjne, które ona potencjalnie posiada, mogły być optymalnie rozwijane w służbie tej idei. Wychowanie religijne, usprawnianie całej rodziny w zakresie apostolatu modlitwy zawiera się przede wszystkim w pogłębianiu duchowości poszczególnych jej członków. Od rodziny może rozpocząć się pożądaný efekt apostolski, jednak inspirująca inicjatywa jej do czynów apostolskich będzie pochodziła z zewnątrz. Pomoc z zewnątrz - chociaż jest ona drugoplanowa - to odpowiednio uprofilowane działania duszpasterstwa parafialnego z jednej strony, z drugiej zaś - wspomagające oddziaływania właściwych struktur kościelnych. Pomoc taka może jednocześnie utrzymywać: uświęcające zadania duszpasterstwa oraz oferować konkretne wzorce ewangelizacyjne rodzinom i strukturom wspomagającym je. Potrzeba obustronnego oddziaływania rodzin i pozostałych struktur parafialnych w apostolacie modlitwy wydaje się być zrozumiała.

Poza sugerowanymi, powszechnie znanymi, racjami podejmowania współpracy duszpastersko-apostolskiej z rodziną w zakresie modlitwy są jeszcze inne. Rodzina jako podstawowa komórka Kościoła lokalnego może stać się "pomostem" zwierającym działania duszpasterstwa i apostołstwa w parafii. Jest ona tym ogniwem typu formalnego i zarazem nieformalnego, dzięki któremu oddziaływania duszpasterskie mogą znaleźć wypełnienie w apostolskim działaniu świeckich. Są to racje pozostające - jak dotychczas - w sferze pobożnych życzeń. Są to racje możliwe do realizacji i należy żywić nadzieję, że wszelkie formy i metody oddziaływania duszpasterskiego na rodzinę poprzez katechezę, liturgię, sakramenty, znajdujące wyraz najbardziej odpowiadający jej w treści i organizacji, powinny z wolna kształtować z niej apostoła modlitwy. Dlatego należy uważać te dzieła za pierwszorzędą pomoc pochodzącą z zewnątrz. Tę rolę inspiratorską wobec rodziny duszpasterstwo może odegrać wówczas, gdy nawiąże współpracę z pozostałymi strukturami kościelnymi, a potem umiejętnie skoordynuje ich poczynania i będzie ich animatorem. U podstaw tej misji leży stała zachęta, troska i pomoc poszczególnym wiernym w rozbudzaniu i kształtowaniu ducha modlitewnego w ogóle. Naczelnym warunkiem-zasadą tej współpracy ze świeckimi na terenie parafii pozostaje fakt, że duszpasterstwo musi być stałym organizatorem takich akcji w parafii, podmiotem stałego, pogłębiającego oddziaływania na duchowość wiernych. Znaczy to, że rodziny i różne zrzeszenia wiernych znajdują w duszpasterstwie oparcie w postaci rady, opieki duchowej i odpowiednio zorganizowanej pomocy w posłudze katechetyczno-liturgicznej, sakramentalnej i diakonijnej.

Piątym warunkiem rozwijania apostołatu modlitwy w parafii jest, iż w rozwijaniu tegoż ruchu potrzebą staje się włączenie do akcji i współpracy całego parafialnego ruchu apostołskiego i religijnego. Jest to warunek oczywisty w obliczu faktu, że takie ruchy - o charakterze przebudzeniowym - istnieją lub powstają na terenie parafii. W wielu parafiach polskich powstają grupy modlitawne, biblijne, charyzmatyczne... Jest to zjawisko godne zainteresowania, wymagające włączenia ich w życie parafii. Ozdrowieńcze, być może niekonwencjonalne formy pobożności i działania, które te grupy podejmują, będą wymagały zrozumienia i taktu ze strony parafii,

a zwłaszcza duszpasterstwa, które stwarza ku temu atmosferę. Jest to wyraz noworodzących się zapotrzebowań religijnych, których nie można ignorować czy traktować jako zjawisk przelotnych i dziwacznych. Wynikiem tych potrzeb są coraz lepiej znane, działające od wielu lat grupy oazowe, katechumenalne, wspólnoty rodzin, ruchy biblijne itp.¹⁶

W związku z potrzebą współpracy ewangelizacyjnej tych ruchów z duszpasterstwem, osadzenia ich w ramach parafii poprzez rozbudzenie form wychowania duchowego, prawidłowego ugruntowywania ich w apostołstwie przez wewnętrzną formację ich członków - należałoby wnieść kilka uwag czy zastrzeżeń.

Zwłaszcza do grup nieformalnych należy odnosić się z większą tolerancją, co nie znaczy, że będą to ogniwa w parafii zupełnie niekontrolowane, działające indywidualnie. Ich autonomia organizacyjno-religijna nie wyklucza wielorakich związków z miejscowym duszpasterstwem z racji przynależności do Kościoła oraz wspólnych celów ewangelizacyjnych, które muszą realizować w ramach parafii. Ich egzystencja i działalność - choć z pozoru wyglądać mogą inaczej - muszą działać się w strukturach Kościoła lokalnego¹⁷. Po drugie nieocenioną usługę w zakresie koordynacji współpracy duszpasterskiej z tymi ruchami może wnieść rozwijające się dziś duszpasterstwo nadzwyczajne. Będzie to inicjatywa tym cenniejsza, że umożliwi konkretnym parafiom przygotowanie się od podstaw do zorganizowanych akcji, które stanowią element składowy apostołatu modlitwy. List Stolicy Apostolskiej na temat tworzenia ruchu apostołskiego w parafiach podaje ramowe wytyczne odnośnie do programu, który ma ściśle łączyć poczynania apostołatu modlitwy z liturgią, z życiem sakramentalnym, z posługą Słowa, z nabożeństwami kościelnymi odprawianymi w roku liturgicznym. W zakresie działań nadzwyczajnych, przygotowujących do apostołatu modlitwy, dokument mówi o potrzebie przyspasabiania tzw. promotorów-zelatorów, poprzez których będzie można przeprowadzać różne formy apostołstwa praktycznego. Dzięki strukturom apostołstwa tworzonym i działającym na terenie parafii, można będzie tę akcję uczynić trwałą, powszechniejszą postacią życia kościelnego¹⁸. Na terenie dzisiejszych parafii jest wiele powodów ku temu, by apostołat modlitwy istniał i rozwijał się. Jest tam wiele różnych powodów, w postaci istniejących struktur i wspólnot kościelnych, by przy współudziale duszpasterstwa rozwijały się idee apostołatu modlitwy.

Podjęte powyżej kwestie odnośnie do rozwijania w parafiach apostołatu modlitwy, znaczenia i roli duszpasterstwa parafialnego w organizowaniu życia modlitewnego, jego współpracy ewangelizacyjnej podjętej z rodzinami, nawiązywania dialogu i umiejętnej koordynacji działań z różnymi formalnymi lub nieformalnymi strukturami są dla dzisiejszych parafii zadaniami istotnymi. Mogą przyczynić się do podejmowania szczytnego dzieła, którym jest integrowanie parafii oraz rozwijanie religijności wiernych poprzez modlitwę. Podjęte kwestie uświadamiają ważkość ewangelizacyjną modlitwy, którą może ona odegrać w ramach swego apostołatu. Sygnalizują zarazem dużą różnorodność i rozpiętość potrzeb oraz możliwości istniejących w tym zakresie, które można wykorzystać w dzisiejszych parafiach. W tym długim i trudnym dziele musi stale przyświecać łaska. Nieuświadamiane w pełni do dziś funkcje eklezjotwórcze, ewangelizacyjne modlitwy, mają być odkryte i spożytkowane - zgodnie z intencją współczesnej nauki Kościoła - po to, by służyć wielkiemu dziełu odnowy Kościoła i Jego misji w świecie. Modlitwa, będąca jednym z fundamentów duchowych życia religijnego wiernych i posłannictwa Kościoła, może okazać się - dzięki pomocy łaski oraz aktywnej, twórczej współpracy z nią - przebieżem realizacji ewangelicznego orędzia Kościoła w świecie współczesnym.

PRZYPISY

¹ Zob. Jan Paweł II. Encyklika "Dominum et Vivificantem - o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata". Roma 1986 s. 126-131.

² Por. B. Häring. Powrót do życia. Rozważania o modlitwie. Warszawa 1983.

³ Por. O. de Berranger. Arcykapłańska modlitwa Jezusa. "Communio" 1985 nr 4 s. 39-53; H. Crouzel. Modlitwa Jezusa. Tamże s. 54-59.

⁴ Por. A. Careal. Potęga modlitwy. "Materiały Problemowe" 1981 nr 4 s. 128-130; J. Przybyłowski. Teologia modlitwy w artykułach "Ateneum Kapłańskiego" /1909-1933/. Lublin 1984 /mps BKUL/.

⁵ Por. J. Łach. Modlitwa i wspólnota. "Communio" 1985 nr 4 s. 60-66; M. Matuszewski. Modlitwa liturgiczna /Kilka uwag na przykładzie Liturgii Godzin/. "Materiały Problemowe" 1981 nr 4 s. 89-97.

⁶ Por. W. Głowa. Jutrznia i nieszpory szczególną modlitwą Ludu Bożego "Collectanea Theologica" 1985 f. 3 s. 69-76; W. Swierzawski. Panie, naucz nas się

modlić. *Mistyka zakorzeniona w liturgii*. Kraków 1983.

⁷ Por. J. D a u j a t, *Modlitwa*. /Tłum. z franc./.
Warszawa 1970; Z. G ó r e c k i. *Modlitwa myślna w roz-
woju duchowym człowieka wg św. Teresy Wielkiej*. Lublin 1986
/mps BKUL/.

⁸ Por. M. C z a j k o w s k i. *Jak dzisiaj modlić
się psalmami?* "Studia Theologica Varsoviensia" 1980 nr 2
s. 209-224; K. J a k ó b i k. *Modele wychowania do mo-
dlitwy w podręcznikach pierwszego i drugiego programu szcze-
gółowego*. "Studia Katechetyczne" 1:1970 s. 114 nn.

⁹ Por. G. E r o c c o l o. *Modlitwa kapłańska w "Ro-
dzinie człowieczej"*. "Concilium" /Wyd. polskie/ 2:1970 s. 114
nn.; H. G e i g e r. *Modlitwa i dziecko*. "Życie i Myśl"
1974 nr 9 s. 28-36.

¹⁰ Por. K. Ł o p u s k a. *Wprowadzenie dziecka do
modlitwy liturgicznej*. "Homo Dei" 1959 nr 1 s. 74-79;
J. G r a j e w s k i. *Modlitwa chrześcijanina*. "Studia
Teologiczne Białostockie" 1983 s. 17 nn.

¹¹ Por. Cz. D r ą ż e k. *Z dziejów kultu Najświętsze-
go Serca Jezusowego*. W: *Zawierzyliśmy miłości*. Oprac. zbior-
owe, Kraków 1972 s. 54-60; M. W y ź l i c. *Urzeczywistnianie
się Kościoła w polskich grupach modlitewnych Odnowy
w Duchu Świętym*. Lublin 1984 /mps BKUL/.

¹² Zob. List Stolicy Apostolskiej zatwierdzający nowe
ustawy Apostolstwa *Modlitwy*. W: *Zawierzyliśmy miłości* s. 219
nn.; W. M i e d z i ń s k i. *Apostolstwo Modlitwy*. *Idea
i wskazania duszpasterskie*. "Miesięcznik Kościelny Archidie-
cezji Poznańskiej" 1964 nr 10 s. 229-232; B. W i d ł a. *Aktualność modlitwy psalmów*. *Dlaczego psalmy?* "Materiały
Problemowe" 1981 nr 4 s. 81 nn.

¹³ Zob. B. D z i w o s z. *Tydzień*. "Wiadomości Die-
cezjalne Łódzkie" 1976 nr 7 s. 153-159; S. H a r t l i e b. *"Suche dni"
wieku dwudziestego*. "Collectanea Theologica" 1973 f. 1 s. 55 nn.

¹⁴ Zob. J a k ó b i k, jw. s. 201 nn.

¹⁵ Por. A. B l o e m. *Nieustanna modlitwa*. "W drodze"
1978 nr 3 s. 106 nn.; P a w e ł VI. *Czy modlimy się dzi-
isiaj?* Poznań 1978.

¹⁶ Por. Y. C o n g a r. *Die Spontangruppe in der Kirche
aus der katcholischer Sicht*. W: R. Metz, J. S c h l i c k. *Die
Spontangruppen in der Kirche*. Aschaffenburg 1971 s. 120 nn

¹⁷ Por. H. M ü h l e n. *Die Erneuerung des christli-
chen Glaubens*. *Charisma-Geist-Befreiung*. München 1974;
R. K l o s t e r m a n n. *Erfordernisse für Leiter von
Gebetsgruppen der charismatischen Erneuerung*. Rundbrief 1980
nr 3 s. 12 nn.

¹⁸ Zob. List Stolicy Apostolskiej zatwierdzający nowe
ustawy Apostolstwa *Modlitwy* s. 222-227; D. T o m c z y k. *"Doświadczenie
Ducha" a "chrzest Duchem" w odnowie charyzma-
tycznej*. "Collectanea Theologica" 1984 f. 4 s. 54 nn.

DAS GEBET IM WERK DER PFARREIEVANGELISATION

Z u s a m m e n f a s s u n g

Es war die hauptsächlichliche Absicht des Autors, in diesem Artikel den neuen pastoralen Status des Gebets und der damit verbundenen evangelistischen Hoffnungen aufzuzeigen. Die kirchenschaffende, evangelistische Position und Funktion, die dem Gebet heute in der Kirche zugewiesen wurde, ergibt sich aus seinem fundamentalen, bekannten, theologisch-religiösen "Inhalt" und der heiligenden und erlösenden Kraft, die in den Trägern der Offenbarung, d.h. in der Heiligen Schrift und in der Tradition, begründet ist und in den Einführenden Fragen aufgezeigt wurde. In der Regel bezieht es sich auf die private Lebensdimension der Gläubigen und das "individuelle" Wirken der Kirche. Eine Verlängerung dieses "Inhalts" des Gebets bildet die im Werk der Evangelisation realisierte pneumatologisch-ekklesiale Dimension - seine vielgestaltige und in verschiedenen Bereichen bestehende Verbindung mit dem Leben und der Praxis der Kirche.

Die im II. Teil enthaltenen Betrachtungen über die Grundlagen seines evangelistischen Wesens und Wertes, welches am besten durch das "Gebet des Lebens" zum Ausdruck kommt, bilden eine Einführung in die Reflexion über seine neue apostolische Position, die unter der Bezeichnung "Gebetsapostolat" bekannt ist.

Im III. Teil beginnen die Betrachtungen über das eigentliche Thema, und deshalb widmet ihnen der Autor den meisten Raum. Die grosse Bedeutung und Rolle, die das Gebetsapostolat im Werk der Evangelisierung der Lokalkirchen und besonders der Pfarreien spielen kann, ist in folgenden Schlüsselfragen enthalten: die Beachtung der Hauptbereiche und Strukturen der Kirche, d.h. der Vordergrundbeteiligung des Seelsorge sowie des mit ihr unternommenen allgemeinpfarlichen Gebetsapostolats, besonders durch Familien und kleine Gruppen; die Berücksichtigung unaufgebarerer, bestimmter Prinzipien und Bedingungen /Anforderungen/ bei diesem Handeln, deren Inhalt man durch weitere anthropo-pastorale Betrachtungen über das Gebet und die humanisierend und evangelistisch wirkenden Operationen entfalten kann, die für die effektiven und in der Gesamtheit lokalisierten theoretisch-praktischen Initiativen der Kirche von Bedeutung sind.

Das bewusste Akzentuieren einiger mit der Gebets-evangelisation verbundenen Angelegenheiten soll gleichsam auf ihre Erstrangigkeit aufmerksam machen, die sie in der Gesamtheit der evangelistischen Angelegenheiten besitzen. Der Autor betont die seiner Meinung nach wesentlichen Fragen, die zugleich den Ausgangspunkt für andere praktische Vorhaben der Kirche bilden; gleichzeitig ist er bemüht, sie in der Evangelisationsproblematik der Pfarrei zu lokalisieren. Die Gebetsevangelisation in den Familien und Gruppen stellt eine grundlegende Bedingung für die geistige Erneuerung und eine Garantie für die Anpassung der Strukturen der Kirche sowie ihrer Aktivitäten an die zahlreichen Anforderungen der Gegenwart dar. Aus dieser Erneuerung wird die Kirche Kraft schöpfen und den Grund für die weitere sachliche, organisierte Evangelisation legen können. Das ermutigt die Kirche, mit Glauben in die Zukunft zu blicken, insbesondere auf die Gemeinschaften zu hoffen, denn das, was diese tun, ist von der Gnade des Heiligen Geistes ge-

kennzeichnet. Das heisst, dass Er sich - auf dem schweren Wege der Heiligung und Erlösung - als Gemeinschaft des Gottesvolkes verwirklichen kann. Das ist eine völlig neue Position des Gebets, eine ekklesial-evangelistische - nicht nur die traditionelle exponierte, private und heiligende, Das ist eine grosse pastorale Chance für die Kirche von morgen, die auf tiefere Beleuchtung und modern evangelistische Lösungen wartet. Vgl. die Enzyklika von Johannes Paul II. Dominum et Vivicantem - Über den Heiligen Geist im Leben der Kirche und der Welt. Rom 1986, Kap. 65-66.